

Vi är den jord vi uttalar

en tekst om Göran Sonnevi

av Marte Huke

Jeg synes ofte det er vanskelig å peke på hvilken litteratur som har satt mest spor etter seg. Hva som satte i gang den ene eller den andre bevegelsen. Men jeg tror at Göran Sonnevi åpnet poesien for meg. Jeg hadde lest mye poesi før jeg leste Sonnevis dikt, men en gang skjedde det at et dikt lyste mot meg og slo som en knyttneve/ vinge i magen. Det var dette diktet:

Jag sa till dig

jag är ingen människa

Och du

såg på mig

och sa, nej

kanske är du

ingen människa

Da kände jag mig försvinna

upplösas inifrån

tills inte ens

skalet fanns kvar

Inte ens

huden, skalet

av människa

Och du

rörde vid mig

som om jag

inte fanns

Og inne

i mig

fanns

strömmande natt, strömmande natt
virvlande
och utan
stjärnor Ingen
människas
stjärnor

när jeg rørde vid dig
med mina fingrar av natt
upplöstes du också
och jag hade dig
som vatten
mellan mina fingrar

(fra *Dikter utan ordning*, 1983)

En slik tanke som plutselig kan oppstå: ”jag är ingen människa”. Det tok pusten fra meg. Det var så kompromissløst. Tanken på jeg’et oppløst til en verden der ingen mennesker finnes. Og jeg’ets følelse av oppløsning til vann og natt som drar med seg du’et inn i mørket.

Sonnevis forfatterskap vender jeg stadig tilbake til. Det nære finnes, det som er helt inntil, vendt mot kroppen, og innover i kroppen. Huset, rommet. Det mellommenneskelige, fuglene på plenen. Vinduet. Døren. Men i et raskt kliv vender diktene seg til det som finnes utenfor den nære sonen, over til stjernene og det ytre rommet via naturvitenskap og matematikk. Naturen som den stumme veggen for språket. Så over til hendelsene som kommer til dikteren gjennom tv, radio, aviser, bøker. En kunnskap som ikke er erfart med den egne kroppen, men som kommer fra et annet sted. Denne kunnskapen får betydning, konsekvenser for diktet. Mange betegner Sonnevis forfatterskap som politisk. Jeg og. Men diktene er ikke slik en ofte tenker på politiske dikt, der (enkle)løsninger finnes. Det Sonnevi gjør, er at han lar det politiske landskapet lekke inn i teksten. Fordi de ”storpolitiske hendelsene” og filosofien virker å være en del av hans nære sfære, som tekannen og sengetøyet. Det inngår i det daglige, og det er ingen motsetning. Ingen ting virker fremmed i hans dikt. Både ”høyverdige rene” og ”urene” motiver får plass og speiles i hverandre. (Med ”urent” mener jeg språk som

tradisjonelt ikke oppfattes som poetisk. Ord som kommer fra talespråket, og fra nyheter, dagbøker, etc. I Sverige har man en lang tradisjon for denne praksisen, bare tenk på Bellmann! Sonnevi var på 60- tallet med og brøt nye grenser for å innføre det ”urene” språket, lenge før litteraturen ble ”politisk”, sammen med bl.a. Göran Palm, Anna Rydstedt og Sonja Åkesson.) Det at han tar inn ”den ytre verden” handler like mye om en praktisk estetikk som politikk.

Sonnevis språk kan ta inn alle mulige språk, jeg ser for meg diktene som en stor membran, eller et stort øre som er spent opp i lufta, som tar inn signaler, de fanges opp der og blir slik den tekstveven som Sonnevi vever. Diktene inneholder ingen enkle løsninger, de er i seg selv komplekse. Diktene beveger seg langsomt gjennom tiden, de finnes her og nå og i uendeligheten. Det er forbløffende hvordan diktene kan foregå samtidig både evig og i øyeblikket. Diktene befinner seg ikke bare på et sted, på ett plan, men griper rundt seg, langt ut, både i tanke og holdning. Og tar inn i seg bildene av katastrofen.

(...)nervetråder, arkitektur

*Vårfågglarna sjunger redan, i den fallande snön
När jag går ut och hämtar tidningen ser jag
grannfrun, som står alldeles stilla och lyssnar
Sedan ser hon att jag ser, och går Döds-
siffrorna kommer nu, i sin förfärlighet, sin
pornografi; också ett begrepp för den amerikanska
militärens apologier 100.000 eller 150.000, döda
irakiska soldater? Kanske färre? Eller flera Tror ingen
får veta, utom de stupades familier, en och en Med varje
minst ett samtal med de döda Vilket brus i Hades!
En stor fågelflock, i sin samtidighet, till vilket land?*

(...)

fra *Trädet* (1991)

Det finnes en grunnleggende tvil og en usikkerhet som hviler og handler i tekstene. Spørsmålene hviler aldri i Sonnevis dikt, og de etiske følgene av å tenke og skrive kretser rundt i diktene.

Nu brukar jag

våld mot dig, mot din kropp.

Skriften er en måte å utøve vold/ makt på, og det kan en som skriver ikke komme bort i fra. Diktene finnes og tar plass selv om språket aldri strekker til. Men alternativet er å være stille. Sonnevi skriver ut i fra dette paradokset. Diktene er ”pulsslag genom förtvivlade relationer”. De er ekspansive i sin form og utgjør en kompleks modell av verden. Men selv om Sonnevis dikt søker seg mot en helhet, og det totale bilde av verden, er de stivnede strukturene noe diktene frykter. De gjør motstand mot dette på flere ulike måter.

Utover i forfatterskapet refererer diktene stadig til hverandre. Stiller nye spørsmål, prøver å svare på de foregående. Tekstbolkene er ofte datert, det står i hvilken tidsperiode de er skrevet i. Det får flere konsekvenser. Det ene er at de kjennes private, som et utdrag fra en dagbok, og gir derfor en følelse av autentisitet. Det andre er at tiden de er skrevet i, i stor grad blir konteksten for diktet. Derfor kjennes ikke et dikt om krigen på Balkan utdatert, for det er skrevet i den perioden da den krigen raste, og kan ikke være skrevet slik på et annet tidspunkt. En annen effekt dateringene gir, er at når forfatteren plutselig bryter og tar inn dikt som er skrevet for lenge siden, minner det om at denne forfatteren forholder seg til og revurderer det han før har skrevet i en pågående prosess. Og bryter dermed opp sin egen kronologi.

Sonnevis store inspirasjonskilde og drivkraft er musikken. Det vrimler av referanser til musikalske verk. Hans dikt er bygd opp som musikalske partitur. Og om man går diktene nøye i sømmene vil man oppdage et finmasket nett av klanger som holder diktene sammen. Den svenske kritikeren Jan Olov Ullén sier bl. a. om Sonnevis dikt i forhold til musikk i sin essaysamling ”Det skrivna är partitur”, (Bo Cavefors Bokförlag, 1979, s. 27): ”Gjennom å alliere seg med musikken, eller rettere sagt: gjennom å være musikk, kan poesien overvinne det døde i språket - de drepene abstraksjonene, hierarkiene, hypostaseringen av begrep til selvstendige vesen med makt til å undertrykke (...) Musikken (...) hjelper oss til å strukturere vår opplevelse og vår erfaring i en foranderlig form, i tidens form (...) ”Musikk er samtidig både struktur og forvandling. Dermed er den også en metafor for den forvandlingens og

motsetningenes filosofi som møter oss på nesten hver side i Göran Sonnevis diktning.” (min oversettelse, MH)

Klangen bærer fram teksten. Diktene er en del av en stor sang som synger om verden. Har man hørt Sonnevi lese, så vet man enda mer hva det dreier seg om: for han synger seg gjennom diktene, en vibrerende sang, som stiller seg åpen og undrende til det som står i teksten. Ja, sånn høres det ut: som om han selv ikke visste hva som står i diktet: har jeg skrevet dette? er det sånn? Og bøkene, ja hele forfatterskapet er komponert som musikk, som partiturer. Om en blar gjennom en bok av Sonnevi, er det åpenbart med det blotte øyet. Noen steder klumper ordene seg tettere sammen i et flerstemmig parti og andre steder høres bare en enkelt liten fløyte eller fiolin. Ord/ tema repeteres, variasjoner over samme tema oppstår. Klangen og musikaliteten holder byggverket oppe. Holder oppe spørsmålene, fortvilelsen, ondskapen, kjærligheten, avisnotisene, sorgen, trærne, jubelen, fuglesangen. Det er et stort verk med høye og lave toner. Han jobber ofte med fragmentene mot helheten. Noen av bøkene inneholder lange utsprede dikt, som vrir seg og varierer over seg selv, i spedd korte fragmenter, nesten små haikudikt. De blir brudd, pusterom i det ordrike universet. Noen av bøkene er strengt skjematisk oppbygd (”små klanger, en röst” og ”Klangernas” bok er for eksempel bygd opp som urimede sonetter) Men det finnes uansett en puls, en pust. Rytmen er særegensk ”Sonnevisk”. Linjene brytes ofte i midten av tomrom, som om linjene er hakket opp, eller forskjøvet: En ny setning begynner midt i verselinjen, slik at det blir en pause, vi kan nærmest fornemme pusten i mellom ordene. En sprekk i linjen der det menneskelige/organiske bryter i gjennom. Og alltid tilstede er døden, en klangbunn som all musikk og språk spiller mot.

*Vi vill leva
vi kan inte dö
och vi kan bara dö.*

Men dødens kontrast, eller: tross alt! er kjærligheten. Kjærligheten binder sammen. Språkarbeid skjer ikke isolert, men i utveksling med andre mennesker.

Sonnevi har en egen evne til å favne hele verden i et bilde, i en sammenheng. Han skaper forbindelser mellom det ytre og indre, det evige og det som hender nå. Men jeg tror at han også gjør motstand mot sitt eget bilde ved å skape en helhet som er gjennomsyret av brudd på

mange plan. De stivnede systemene (ideologiene, språkssystemene) har ikke rom for det individuelle og den menneskelige tvilen. Det påvirker diktene. Derfor brytes hans filosofiske tankerekker av statistikk og talespråk. Derfor finnes rommet, pusten i linjene, og fragmentene satt i mellom de lange diktene. Derfor bryter han og tar inn eldre dikt i en syklus med nye. Derfor det musikalske så viktig, for musikken tilhører kroppen på en annen måte enn det intellektuelle språket. Mennesket har skapt skriftspråket, naturvitenskapen, ideologiene – troen på de totale systemene. Men verden er ikke bygd opp som et totalt system. I alt liv finnes tilfeldigheter, og det er disse bruddene som skaper variasjon og muligheter for at noe nytt kan oppstå.

(...)

Din kärleks vatten

födselsvattnet, på

nytt och på nytt

Regnet trummar på jorden

Där finns frön som dricker

Där finns varelsor som andas

Där finns avtryck

av tassor, fötter, lättare,

tyngre

Där finns fågelspår

Där finns spår av binas vingar

Där finns fjärilsstoft

Där finns osynligt stoft

Där finns dansande jord

Varje korn, varje kristall

Vi andas jorden

Vi är den jord vi andas

Vi är den jord vi uttalar

(fra Mozarts *Tredje Hjärna*, 1999)